

Методичні рекомендації щодо організації та проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології у 2023/2024 навчальному році

*О. А. Зайцева, методист Центру
методичної та аналітичної роботи
КВНЗ «Харківська академія
неперервної освіти»*

Загальні положення. На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 31.10.2023 № 1330 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2023/2024 навчальному році», керуючись Положенням про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17.11.2011 за № 1318/20056 (із змінами), відповідно до листа Департаменту науки і освіти Харківської обласної військової адміністрації від 02.11.2023 № 01-33/5154 в районах Харківської області та міста Харкова II (районний) етап Всеукраїнських учнівських олімпіад може бути проведений у **дистанційному або змішаному форматі** (за рішенням оргкомітету).

Проведення II етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології заплановано **на 20 листопада 2023 року**.

У II етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології можуть брати участь учні (учениці) 10 – 11-х класів, які стали переможцями попереднього етапу відповідних змагань. Допускається участь учнів (учениць) 8 – 9 класів, за умови виконання попередніх положень.

Звертаємо Вашу увагу на те, що умовами проведення II етапу олімпіади є **добровільна участь** здобувачів освіти та дотримання законодавства України в частині **забезпечення заходів безпеки**, пов'язаних із запровадженням правового режиму воєнного стану в Україні.

У разі повітряної тривоги, відсутності електроенергії, інтернет-зв'язку в день проведення олімпіади рекомендуємо передбачити гнучкий графік, який дозволить узяти участь в олімпіаді всім учням, включеним у заявку закладу освіти.

Забороняється втручання батьків учасників (або осіб, які їх замінюють) і вчителів, які підготували учнів, у перебіг змагань, участь у перевірці робіт і апеляцій.

Для проведення олімпіади створюються **районні оргкомітет** і журі.

Оргкомітет. До складу оргкомітету II етапу олімпіад доцільно ввести **представників від кожної територіальної громади**. Оргкомітет вирішує питання про допуск команди до змагань за наявності заявки про участь команди в II етапі олімпіади та звіту про проведення I етапу. У разі заміни з поважних причин деяких учасників олімпіади керівник команди подає до оргкомітету оригінал нової заявки із зазначенням причини заміни учнів.

Оргкомітет здійснює таку організаційну роботу з підготовки та проведення олімпіади:

- розробляє Порядок проведення олімпіади;

- розробляє Інструкцію до виконання роботи і знайомить із нею учнів перед початком олімпіади;
- забезпечує порядок проведення олімпіади;
- створює комісію, яка проводить реєстрацію учасників олімпіади, перевіряє відповідність складів команд до переліку осіб, поданих у заявках, наявність і правильність оформлення документів;
- на спільному з журі засіданні ухвалює рішення щодо визначення переможців змагань і нагородження переможців і учасників олімпіади, визначає остаточний склад команд для участі в наступному етапі змагань, готує документацію про результати виступу команд.

Порядок підготовки до проведення олімпіади. Завдання олімпіади будуть створені в документі Word.

Для дистанційного виконання завдань заклади освіти збирають електронні адреси учасників (учасниць) олімпіади, на які будуть направлені завдання.

Відділи освіти районних державних адміністрацій, а також територіальних громад Харківської області, Департамент освіти Харківської міської ради, керівники закладів освіти обласного та державного підпорядкування визначають **осіб, відповідальних** за проведення олімпіади. Доступ до завдань буде надано цим особам **о 8 годині ранку в день проведення олімпіади**. Контактну інформацію про цих осіб (ПІБ, електронна адреса, телефон) треба заздалегідь повідомити на електронну адресу center_ekspert@ukr.net.

Олімпіадні завдання надсилаються за наданими електронними адресами закладів освіти за 10 хвилин до початку II етапу в день проведення олімпіади.

Рекомендуємо підготувати робоче місце учасника (учасниці) олімпіади, де має бути комп'ютер із підключенням до мережі Інтернет.

У зв'язку зі складною ситуацією, пов'язаною з воєнним станом, не в усіх буде можливість організувати відеоспостереження, тому актуалізуємо, що віримо в чесність і порядність учасників. Також нагадуємо про дотримання академічної доброчесності.

Алгоритм дій під час проведення олімпіади. Олімпіаду рекомендуємо розпочати о 10-00. Тривалість виконання завдань – **1 година**. У разі виникнення форс-мажорних ситуацій оргкомітет приймає рішення про інший час початку та закінчення.

Алгоритм організації та проведення II етапу олімпіади має забезпечити максимальні умови для збереження життя та здоров'я учасників олімпіади.

Пропонуємо дотримуватися такого алгоритму дій учасників олімпіади та членів журі під час повітряної тривоги, відключення електроенергії, інтернет-зв'язку:

1. Дії в разі надходження сповіщення про повітряну тривогу в районі під час проведення випробування:

- на час оголошення тривоги доступ до завдань відповідальним обмежується і проведення випробування зупиняється;
- секретар журі фіксує час призупинення виконання завдань і робить відмітку в протоколі;
- після відбою повітряної тривоги виконання завдань продовжується;
- секретар оголошує час, який залишається для виконання завдань, і робить відмітку в протоколі.

2. Дії в разі відключення електроенергії, інтернет-зв'язку в районі під час проведення випробування:

- на час відключення електроенергії, інтернет-зв'язку доступ до завдань відповідальним обмежується і проведення випробування зупиняється;

- секретар журі фіксує час виконання завдань і робить відмітку в протоколі;

- після включення електроенергії, відновлення інтернет-зв'язку виконання завдань продовжується;

- секретар оголошує час, який залишається для виконання завдань, і робить відмітку в протоколі.

Особливі умови

Під час виконання завдань олімпіади не допускається використання підручників, довідників, атласів, інших навчальних посібників.

Характеристика завдань

Теоретичний тур

На виконання завдань теоретичного туру відводиться 1 астрономічна година. Теоретичний тур олімпіади включає завдання, різнопланові за змістом і обсягом (тести, відкриті завдання, екологічні задачі). При цьому просимо врахувати, що 2/3 цих завдань становлять завдання з екології, де базовим предметом є біологія, а решта – фізика, хімія, географія. Комплект завдань підготовлено окремо для кожного класу. **Теми питань теоретичного туру:**

Властивості складних систем. Біосфера, основні положення вчення В. І. Вернадського про біосферу. Еволюція уявлень про роль і місце природи в житті суспільства.

Ноосфера. Еволюція уявлень про місце людини у природі. Історичні етапи взаємодії суспільства і природи та їх екологічні особливості.

Екологічна криза. Техногенні катастрофи та надзвичайні ситуації. Стихійні лиха. Глобальні моделі та сценарії майбутнього.

Об'єкт і предмет природокористування. Загальні принципи використання і відновлення природних ресурсів, природних умов середовища життєдіяльності. Підтримання та відтворення, раціональні зміни екологічної рівноваги природних систем.

Практичний тур

Оргкомітет приймає рішення про проведення практичного туру олімпіади. Зважаючи на обставини, журі може перевірити й оцінити зміст проєктів заздалегідь, зібрати й оцінити відеозаписи захисту проєкту учасником або провести захист у форматі zoom-конференції.

Під час підготовки проєкту слід дотримуватися таких порад:

- проєкт повинен містити лабораторні, польові чи теоретичні дослідження, а не лише огляд літературних джерел чи інформації з Інтернету;
- рекомендовані розміри стенда – 125x25 см (заголовок) і 125x100 см (основна частина);
- кількість сторінок письмового тексту проєкту не більше 50 аркушів формату А4;
- фотографії, що стосуються теми, розміщуються в кінці проєкту.

Виходячи з досвіду проведення Всеукраїнської олімпіади з екології та враховуючи те, що схема її проведення фактично в цьому році не зміниться, надаємо такі рекомендації:

- до участі в олімпіаді допускаються лише проєкти, які оформлені відповідно до вимог (з минулого року вони не змінилися);
- основна частина балів (до 80 %) повинна бути отримана учасником за рахунок стендової сесії;
- теоретичний тур повинен давати до 20 % балів;
- завдання теоретичного туру буде представлено у вигляді тестових завдань і екологічної задачі.

Захист проєкту триває до 5 хвилин. Протягом 3-4 хвилин члени журі ставлять питання учаснику, після чого переходять до наступного стенда.

Кожен член журі оцінює роботи індивідуально та заповнює окремий бланк оцінювання.

Для нівелювання суб'єктивності оцінювання різними членами журі бажано переводити нараховані бали в рейтингову систему оцінювання.

7. Правила оформлення екологічного проєкту.

Основні вимоги до оформлення проєкту (Загальні положення)

1. Текст роботи друкується державною мовою з одного боку аркуша А4, шрифт Times New Roman – 14 через 1,5 інтервала. Поля: ліворуч – 20-30 мм, праворуч – 10 мм, зверху та знизу – 20 мм.

2. Оптимальний обсяг – 25 – 30 сторінок.

3. Вступ, розділи, висновки, список використаної літератури, додатки друкувати з нової сторінки. Назва та заголовки структурних частин роботи (ЗМІСТ, ВСТУП і т. ін.) виконуються великими літерами та напівжирним шрифтом симетрично до тексту. Відстань між заголовком і текстом повинна дорівнювати 3-4 інтервали. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (перша велика) з абзацу (5 знаків). Крапка в кінці заголовка не ставиться.

4. Нумерація сторінок здійснюється арабськими цифрами без знаку № у правому верхньому куті без крапки в кінці. Починається нумерація з цифри «3», тобто титульна сторінка та зміст не нумеруються; номер розділу необхідно проставляти після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставити; потім з нового рядка друкується заголовок розділу. Назву розділу друкують великими літерами напівжирним шрифтом. – підрозділи нумеруються в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку, наприклад 2.3. (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу. Пункти нумеруються в межах кожного підрозділу (за такими ж правилами).

5. Готуючи проєкт, учень повинен не просто переписувати фрагменти з монографій або документальних джерел, а підходити до них аналітично. Недопустимо, коли фраза, цитата або документ не підкріплені посиланнями на першоджерело. У тексті наукової роботи посилання на джерело слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним квадратними дужками, наприклад, «... у роботах [5, 15]...».

6. Подання ілюстрацій, таблиць, формул:

– ілюстрації, таблиці, формули від основного тексту виділяються вільними рядками зверху та знизу;

– ілюстрації (карти, схеми, фотографії, діаграми, креслення) і таблиці слід подавати після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за виключенням ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка, наприклад, «Рис. 1.2.». Номер рисунка, його назву та пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією;

– таблиці нумерують послідовно (за виключенням таблиць, поданих у додатках) у межах розділу, наприклад, «Таблиця 1.2», і розміщують цей напис у правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці. Заголовок (назва) таблиці пишеться симетрично до розташування таблиці, з відступом від напису «Таблиця» і від самої таблиці на 1–2 інтервали;

– пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, у якій вони наведені у формулі. Значення кожного символу та числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка.

7. Оформлення структурних елементів проєкту.

Титульний аркуш. На титульному аркуші вказуються: відомості про базовий науковий, вищий навчальний або заклад освіти (школа, заклад позашкільної освіти), у якому виконаний проєкт. Нижче – посередині аркуша – назва роботи без лапок. (Назва повинна бути лаконічною, повністю відповідати змісту екологічного проєкту.) Ще нижче – відомості про виконавця роботи (прізвище, ім'я, по батькові, клас і місце навчання) та керівника проєкту. Внизу – місце та рік написання роботи.

Зміст. Зміст є другою сторінкою, де визначено структуру наукової роботи з послідовною назвою всіх розділів, підрозділів, висновків, використаних джерел, назви додатків і номери сторінок, з яких вони починаються (див. приклад). Зміст зручно друкувати в таблиці, рамки якої невидимі при друкуванні на принтері.

Перелік умовних позначень або скорочень (у разі потреби).

У випадку вживання у проєкті специфічної термінології, умовних позначень, скорочень і т. ін. необхідно навести їх перелік. Друкувати слід із нової сторінки двома колонками за абеткою: зліва, у першій колонці – скорочення, у другій – розшифровку.

Вступ. Вступ повинен мати обсяг до 10 % загального обсягу (1-2 сторінки, відповідні складові частини, що розташовуються в певній послідовності:

- **Актуальність теми:** автор дослідження дає пояснення, чому, на його думку, обрана тема стала об'єктом екологічного проєкту, обґрунтовує доцільність роботи з огляду на суспільну практичну діяльність;

- **Предмет і об'єкт дослідження** визначаються на основі аналізу стану вивчення тієї чи іншої наукової проблеми та відображають, яку саме частину проблеми буде розглянуто. Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію та обрано для вивчення (наприклад: флора пасовиськ). Предмет дослідження – це частина об'єкта, що вивчається автором роботи, його якості (наприклад: особливості поширення агресивних видів рослин на пасовиськах Білоцерківського району). Потрібно вказати, чи є предмет новим, чи традиційним.

• **Мета екологічного проєкту** дає можливість окреслити коло завдань, які повинні бути реалізовані в проєкті. Мета формулюється чітко та зрозуміло й передбачає висвітлення трьох аспектів: кінцевий результат проєкту, об'єкт дослідження та шлях досягнення кінцевого результату. Мета може бути спрямована на виявлення зв'язків, закономірностей і залежностей між певними явищами, на розкриття можливостей удосконалення процесів, наукових технологій тощо. Слід уникати таких висловлювань: «Досягнення...», «Вивчення...», оскільки це засіб досягнення мети, а не власне мета. Тому варто дотримуватися таких формулювань: «З'ясувати можливості...», «Довести, що...», «Продемонструвати на прикладах...», «Показати перспективи...» тощо.

• Виходячи з поставленої мети, визначають **завдання проєкту**, яких повинно бути не менше ніж 3-4 (проаналізувати, розглянути, висвітлити, дослідити, рекомендувати тощо). Вирішення кожного поставленого завдання – це етап дослідження. Завдання визначають зміст дослідження та структуру тексту роботи. Вони можуть передбачати формулювання проблеми, виявлення нових фактів, установлення нових зв'язків, нову постановку відомої проблеми, оригінальні висновки та рекомендації щодо впровадження отриманих експериментальних даних.

• **Новизна екологічного проєкту** повинна бути обґрунтована та логічно доведена із зазначенням відмінностей порівняно з аналогічними проєктами (якщо такі виявлені), які були відомі раніше.

• У вступі потрібно також відобразити практичне або теоретичне значення проєкту для екологічної освіти населення окремого регіону або України. Крім того, слід повідомити про те, на яких конкурсах, науково-практичних конференціях, інших заходах оприлюднений проєкт (апробація результатів).

Основна частина (2-3 розділи). Основна частина має обсяг до 90 % загального обсягу роботи. Вона може складатися з трьох розділів, а також із підрозділів, пунктів, підпунктів, у яких характеризується сутність проблеми й розкривається її зміст, викладається та аналізується фактичний матеріал, наводяться головні теоретичні положення, практичний матеріал. Назви розділів і підрозділів повинні розкривати мету роботи й відповідати визначеним завданням.

Висновки. У висновках, які повинні мати обсяг до 5% від усієї роботи, тезисно, у порядку виконання задач викладаються найважливіші результати екологічного проєкту. Висновки – це короткий (без зайвих слів) виклад розв'язання завдань, які ставилися при створенні проєкту. Сукупність висновків є доведенням повноти досягнення поставленої мети.

Список використаних джерел. Список використаних джерел містить бібліографічний опис не менше десяти джерел, використаних під час роботи над темою. Бажано опрацювати літературні джерела за 5 останніх років.

Опис кожного джерела починається з нового рядка в алфавітному порядку (спочатку – друковані видання, потім – електронні ресурси; спочатку видання українською мовою, потім – іноземними).

Додатки. Додатки слід оформляти на наступних після списку джерел інформації сторінках, кожний додаток необхідно наводити з нової сторінки. Нумерація – великими літерами українського алфавіту. Заголовок друкується вгорі (симетрично до тексту сторінки) з великої літери.

8. Оцінювання.

Критерії оцінювання проєктів:

Відповідність структури роботи вимогам рекомендацій.

Науковість (підбір методик, виконання, аналіз результатів).

Висновки та рекомендації (обґрунтованість, чіткість).

Практична реалізація проєкту.

Основна частина балів (до 80%) буде отримана учасником за рахунок перевірки проєкту та його захисту. Теоретичний тур становить до 20% від усіх набраних під час олімпіади балів. Для перевірки робіт учасників олімпіади визначаються критерії їх оцінювання, що полегшує роботу членів журі й об'єктивує процес оцінювання. У критеріях оцінювання повинні бути відображені правильність і науковість викладення матеріалу, повнота розкриття понять і закономірностей, точність уживання екологічної термінології, логічність і доказовість у викладенні матеріалу, ступінь сформованості інтелектуальних, загальноосвітніх і специфічних умінь школярів (робота з картографічними, статистичними та іншими додатковими матеріалами).

Звіт про проведення II етапу та заявку на участь команд у III етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з екології за формою згідно з Положенням про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.09.2011 № 1099, надіслати не пізніше 30 грудня 2023 року на електронну адресу: Foximent@ukr.net .